

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית

הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

פרשות ויקהל פקודי

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא"

מדרייקים ומדקדקים בפרשת-השבוע

ו' ההיפוך

ו' ההיפוך מעבר לעתיד:

ההוראות הניתנות למשה להקמת המשכן ניתנו בלשון עבר בצירוף ו' ההיפוך ההופכת את הפעלים ללשון עתיד.

ו' ההיפוך מעבר לעתיד מנוקדת כמו ו' החיבור. **ההטעמה משתנה** ממלעיל למלרע –

וַעֲשׂוּ, וְלָקַחְתֶּם, וְשִׂמְתֶם, וְעָשִׂיתֶם, וְנָתַתֶּם, וְשִׁבַּצְתֶּם, וְהִלַּבְשֶׁתֶם, וּמְשַׁחְתֶּם, וּמִלֵּאתֶם.

ו' ההיפוך מעתיד לעבר:

ביצוע העבודה על ידי משה מתואר בפעלים בלשון עתיד, אך ו' ההיפוך הופכת אותם ללשון עבר.

ו' ההיפוך מעתיד לעבר מנוקדת בפתח ואחריה דגש חזק באות י' –

וַיַּעֲשׂוּ, וַיִּתְּנוּ, וַיִּכְתְּבוּ, וַיִּרְכְּסוּ, וַיְבִיאוּ, וַיֵּצְאוּ וַיִּקְהֵלוּ.

י' שוואית לא תקבל דגש אחרי ו' ההיפוך - וַיִּכְסּוּ, וַיִּדְבְּרוּ.

ו' החיבור

- ❖ ו' החיבור מנוקדת בדרך כלל בשווא - **וְאֶרְגְּמוּ וְתוֹלְעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים** (לה, ו) באותיות בג"ד כפ"ת שאחרי ו' החיבור לא יהיה דגש קל - **וְכָל-חֶכֶם-לֵב** (לה, י)
- ❖ לפני חטף, ו' החיבור תקבל את תנועת החטף - **וְעֵצֵי שִׁטִּים** (לה, ז) **וְחִשְׁקֵיהֶם**
- ❖ לפני אות שוואית ולפני האותיות בומ"פ תנוקד ו' החיבור בשוורוק - **וְלִשְׁמֹן** **הַמִּשְׁחָה** (לה, כח) ; **וּבַחֲרֹשֶׁת ... וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ** (לה, לג) ; **גְּבִיעֵיהָ כַּפְתָּרִיהָ** **וּפְרָחֶיהָ מִמְּנָה הָיוּ** (לז, יז).
- ❖ לפני יי שוואית מנוקדת בחיריק והיו"ד נאלמת: **וַיְהִי וַיִּהְיֶה לְעוֹלָם תֵּשֶׁב** (יואל ד, כ).
- ❖ ו' החיבור מנוקדת בקמץ אם המילה שאחריה פותחת בהברה מוטעמת - **זָהָב** **וְכֶסֶף** (לה, ו) ; **חָח וְנִזְם וְטַבַּעַת וְכוּמָז** (לה, כב)

ה' הידיעה

- ❖ ה' הידיעה מנוקדת בדרך כלל בפתח ואחריה בא דגש חזק - **אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים** (לה, א) ; **וּבְשָׂמִים לְשִׁמּוֹן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים** (לה, ח)
  - ❖ לפני האותיות א', רי, עי לא קמוצה תנוקד ה"א הידיעה בקמץ, מפני שאותיות א, ע, ר, לא מקבלות דגש ולכן תנועת הפתח מתארכת לתנועת קמץ כתשלום דגש - **כָּל-הָעֵשָׂה בּוֹ מְלֹאכָה** (לה, ב) ; **מִזְבַּח הָעֹלָה** (לה, יז) ; **לְחַבֵּר אֶת-הָאֵהָל** (לו, יח) ; **אֶת-הָאֲרֹן** (לה, יג) ; **וְהַטּוֹר הַרְבִּיעִי** (לס, יד) ; **בְּתוֹךְ הַרְמָנִים** (לס, כח).
  - ❖ לפני חי, עי, הי קמוצות, בהברה לא מוטעמת, תנוקד ה"א הידיעה בסגול - **אֲדֹנָי הַחֶצֶל** (לח, לב) ; **כָּל-הַזָּהָב הָעֲשׂוּי לַמְּלֹאכָה** (לח, כד).
  - ❖ לפני הי ו-חי שאינן קמוצות תנוקד ה"א הידיעה בפתח - **וַיָּבֵאוּ כָּל-הַחֲכָמִים** (לו, ד) ; **הַיְרִיעָה הַחֲבֵרַת הַשְּׁנֵית** (לו, יז).
- במספר מילים ה"א הידיעה גורמת לשינוי הניקוד של האות הראשונה במילה: **אָרֶץ > הָאָרֶץ; הָר > הָהָר; עַם > הָעָם; פֶּר > הָפֶר.**

אותיות השימוש בכ"ל

- ❖ לפני שם עצם לא מיודע מנוקדות אותיות בכ"ל בדרך כלל בשוא: **לְשֶׁמֶן**, **בְּיוֹם**, **בְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם**.
- ❖ באותיות בג"ד כפ"ת אחרי בכ"ל לא יבוא דגש: **בְּפִתִּיל**, **כְּכוֹכְבֵי**.
- ❖ לפני מילה שפותחת בשווא מנוקדות בחיריק – **בְּפִתִּיל**, **וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים** (לה, ח).
- ❖ לפני יי שוואית בכ"ל מנוקדות בחיריק והיו"ד נאלמת: **בִּירוּשָׁלַיִם**.
- ❖ לפני שם עצם מיודע מקבלות אותיות בכ"ל את תנועת הי הידיעה שנשמטה ודגש חזק יבוא באות שאחריה – **בְּזֶהָב**, **וְשֶׁמֶן לְמֶאֱוֹר** (לה, ח).
- ❖ לפני שם עצם מיודע שמתחיל באות אי, חי, רי מנוקדות אותיות אלה בקמץ כתשלום דגש: **לְאַפּוֹד**, **וּבְאַרְגָּמָן**, **בְּהֶמָּה**.
- ❖ לפני שם עצם מיודע שמתחיל באות חי – מנוקדות בפתח, ללא תשלום דגש – **וְלַחֲשׂוֹן**.

כינויי שייכות

- אֶת־אֱהָלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ וְאֶת־קַרְסֵיוֹ וְאֶת־קַרְשָׁיו וְאֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו (לה, יא).
  - וְאֶת־כַּלְיָה וְאֶת־גִּרְתָּיהָ (לה, יד).
- בנטייה של כינויי השייכות בשמות עצם ברבים תופיע האות יי לפני אותיות הכינויים.
- כאשר שם העצם ביחיד אין להוסיף יי לפני הכינויים: **בְּנֹנוּ**, בית סְפָרְנוּ.

סמיכות

סמיכות של שם עצם ביחיד:

בהברה האחרונה של הנסמך (המילה הראשונה בצירוף), הקמץ או הצירה (תנועה גדולה) יהפוך לפתח (תנועה קטנה) עקב התרחקות הטעם בצירוף הסמיכות.

למשל: וְאֶת־מִזְבַּח הַקְטֹרֶת וְאֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח, אַרְבַּע הַפָּאֵת, לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
ובנפרד: מִכְבַּר.

זְהַב הַתְּנוּפָה – חִטּוֹף: הקמץ הופך לשווא והקמץ בהברה השנייה הופך לפתח.

בשמות המלעיליים-הסגוליים ניקוד המילה נשמר בסמיכות: וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֵת קְטֹרֶת הַסִּמָּים.

סמיכות של שם עצם ברבים = פירוק צרור שוואים נעים:

פתח במקום שוא:

קְרִסֵי זָהָב – בְּקְרִסִים ; אֲדָנֵי־כֶסֶף – אֲדָנִים ; קְרִשֵׁי הַמִּשְׁכָּן – קְרִשִׁים ;

אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם – וְהָאֲבָנִים ; קְלַעֵי הַחֲצֵר – קְלַעִים.

חיריק חסר במקום שוא:

דְּבָרֵי הַבְּרִית – הַדְּבָרִים ; יְתִדֹת הַמִּשְׁכָּן – הַיְתִדֹת ; כְּתָפֹת הָאֹפֶד – שְׁתֵּי כְּתָפֹת.

הסבר תופעת – 'פירוק צרור שוואים נעים':

בראש מילה לא יופיע רצף של שני שוואים נעים, על כן יחול פירוק רצף זה ע"י
הפיכת השווא הראשון לתנועה קטנה שהיא בדרך כלל חיריק חסר או פתח ואחריו
יופיע שווא-מרחף.

נדגים זאת במילה 'קְרִסִים' – בצירוף סמיכות הקמץ שבאות ר' צריך להיחטף בגלל
התרחקות הטעם ולהפוך לשווא. אך כדי למנוע שני שוואים רצופים בראש המילה,
השווא באות קי הופך לפתח. כך קיבלנו את המילה קְרִסִי. השווא באות ר' שמקורו
בקמץ, נקרא "שווא מרחף".

המילים חָכֶם, חֲכָמָה, חֲכָמָה בנפרד ובנסמך

וְכָל־חָכֶם־לֵב בְּכֶם –

עקב התרחקות הטעם בסמיכות, הקמץ בהברה הראשונה נחטף לשווא נע אך כיוון
שזוהי אות גרונית, השווא הנע הופך לחטף פתח. הקמץ בהברה השניה מתקצר
לפתח.

וְכָל-אִשָּׁה חֲכַמַת-לֵב –

יש כאן פירוק צרור שוואים נעים, כיוון שבנפרד האות ח' מנוקדת בחטף פתח שהוא שווא נע, וקמץ באות כי שנחטף כתוצאה מהתרחקות הטעם בסמיכות.

כדי שלא יהיו שני שוואים נעים בראש המילה, השווא באות ח' הפך לחטף פתח. השווא באות כי הוא שווא מרחף כיוון שמקורו בתנועה.

מִלֵּא אַתֶּם חֲכַמַת-לֵב –

הקמץ בהברה האחרונה התקצר לפתח והאות ה"א הפכה ל- תי'.

שורש משותף לפועל ולשם

השורש סכ"כ – מלשון כיסוי

וְסִכַּתָּ – דגש חזק משלים עקב ההתלכדות של שתי אותיות השורש כי. וְלִסְדָּ.

הַמְסָדָּ – שם עצם מהשורש הזה.

וְאֵת פְּרֻכַת הַמְסָדָּ (לה, יב) –

מפרש רש"י: פְּרֻכַת הַמְסָדָּ; כָּל דָּבָר הַמְּחִילָה; כִּי מְלַמְעָלָה כִּי מְפַנְנָה, קְרוּי מְסָדָּ וְסָדָּ, וְכִן סָכַף בְּעֵלּוּ (איוצ א'), הַנְּנִי סָדָּ אֶת דְּרָכָה (הושע ב').

השורש רו"מ והשורש התנייני תר"מ

כָּל-מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף (לה, כד)

דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ

אֶת-תְּרוּמָתִי (כה, ב)

המילים הנ"ל הן מהשורש רו"מ.

המילים תרם, התרמה, לתרום – באות משורש חדש, שנוצר מהאותיות ר, מ שבשורש המקורי רו"מ בתוספת המוספית תי'. זהו שורש תנייני (=שני, מארמית).

שורש תנייני הוא שורש שני חדש הנוצר על ידי צירוף מוספית של שם עצם נתון לאותיות השורש הראשוני שמהן הוא גזור. משם העצם תרומה נלקחו אותיות השורש המקורי רי, מי ונוספה להן האות תי שהיא חלק מהתבנית. התי שהיתה מוספית הפכה להיות שורשית.

השורש טו"י – גזרת נעו"י

וְכָל-אִשָּׁה חֲכָמָת-לֵב בְּיָדֶיהָ טוּ וַיָּבִיאוּ מִטּוֹה (לה, כה)

שתי המילים היחידות במקרא מהשורש הזה שמשמעותו שזירה.

מִטּוֹה – שם עצם במשקל מְקַטֵּל, כמו מִבְּרָג.

השורש נד"ב

פעלים בבנין קל: נָדַב, נָדְבָה רוּחוֹ

שמות: נָדִיב לֵב, נָדְבָה

השורש צפ"י

השורש במשמעות כיסוי יבוא בבנין פיעל בלבד: וְצָפָה, וַיִּצְף, וַיִּצְפְּהוּ

השורש פק"ד

שם עצם: פְּקוּדֵי הַפְּקָדִים. שם העצם מופיע ברבים בלבד.

פָּקַד בבנין פועל.

עוד פעם אחת אנו מוצאים שורש זה בבנין פועל – פָּקַדְתִּי (ישעיה לט, י). שורש זה מופיע בבניינים נוספים.

שם המספר

שם המספר בלשון זכר

שְׁמֹנֶה קָרָשִׁים, שְׁשֵׁה עָשָׂר אֲדָנִים, שְׁנֵי אֲדָנִים וְחֲמֵשֶׁה בְּרִיחִים,
אַרְבָּעָה עֲמוּדֵי שְׁטִים, שְׁלֹשָׁה גְבָעִים, וְשֵׁשֶׁה קָנִים

שם המספר בלשון נקבה

שְׁתֵּי יָדַת, עָשָׂר יָרִיעַת, וְחֲמֵשׁ יָרִיעַת, אַרְבַּע טְבַעַת זָהָב,
וְשֵׁשׁ אֲמוֹת, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה, תְּשַׁע וְעֶשְׂרִים כְּפָר.

עֶשְׂרִים קָרָשִׁים אוּ עֶשְׂרִים קָרָשׁ?

וַיַּעַשׂ אֶת־הַקָּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֶשְׂרִים קָרָשִׁים (לו, כג)
וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַקָּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֶשְׂרִים קָרָשׁ (כו, יח)

מפרש "הכתב והקבלה":

כשצווה על מלאכת המשכן יבוא במספר הכולל את העשירית בלשון אחדות ואמר עשרים קרש, והוא הדרך הנהוג בלשוננו (כמ"ש בארבעים יכנו), וכאן הוזכר שלשה פעמים בלשון רבים במספר הכולל העשיריות ואמר עשרים קרשים.

ויראה כשהמספר הוא מצורף ומחובר יחד כמו ימים ושנים שהם באים זה אחר זה השני מיד בסור ראשון בלי הפסק בינתיים, אז יבואו העשיריות בלשון יחיד כמו זה שלשים יום, זה לי עשרים שנה, זה ארבעים שנה, ולכן ב"תרומה" שמדבר מצווי מלאכת המשכן, שבמחשבת המצווה המספר מצורף, לכן יבוא שם בלשון יחיד עשרים קרש.

אמנם כאן שמדבר מעשיית מלאכת הקרשים שיש ע"כ הרחק זמני בין תשלום קרש לחברו שיתמהמה האומן בעשייתן זה אחר זה, ולהיותן נפרדות בזמן, לכן אמר כאן בלשון רבים קרשים אף שהוא במספר עשיריות.

כלומר: בשלב התכנון וההוראות, בפרשת יתרומה, חושבים על כל הקרשים כאחד ואז נכתב 'עֶשְׂרִים קָרָשׁ', אבל בשלב הביצוע נוצר הפרש זמן בין בניית קרש לחבירו ולכן בפרשת יתצוהי - 'עֶשְׂרִים קָרָשִׁים'.

שם במשקל בעלי מקצוע

מִלֵּא אַתֶּם תְּכַמְתֶּם לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכָת חָרֶשׁ | וְחֹשֵׁב

וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבִשְׂשׁ וְאַרְגָּ

עֲשֵׂי כָל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחְשָׁבֶת (לה, לה)

חָרֶשׁ - במשקל קָטַל = פתח בפה"פ, דגש חזק וקמץ בעה"פ. אך היות שהאות רי לא מקבלת דגש, הפתח בפה"פ התארך לקמץ.

וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם ... וְאַרְגָּ - צורת הבינוני של בנין קל.

ומפרש המלבי"ם את המקצועות המפורטים בפסוק:

חרש וחושב - חרש שייך באומנות משכיות עץ ואבן, שמשנה החומר שיעסק בהם לפי צורך המלאכה, וחושב שייך באומנות האריגה והתפירה במחט שאינו משנה דבר רק מסדר ומוציא צורות.

ובזה יש שני מינים, רוקם הוא מעשה מחט, ואורג. ובכל זה יש שני ענינים:

עשיית המלאכה שצריך הרגל ואומן ידים, שעל זה אמר עושי כל מלאכה. והמצאת חדשות בענין המלאכה שעל זה אמר חושבי מחשבות.

וַיְכַלֵּא הָעָם מֵהִבִּיא (לה, ו)

מפרש רש"י: וַיְכַלֵּא - לְשׂוֹן מְנִיעָה.

מפרש "הכתב והקבלה":

אמנם לא היתה מניעת הבאתם לרצונם, דאם כן היה ראוי לומר להביא בלמ"ד, ועוד דממה שנאמר 'מרבים העם להביא' ידענו דבמניעת צווי משה היו מרבים והולכים, אלא 'ויכלא' הוא כפי עיקר הנחת שם כלא, בית הכלא (ירמ' ל"ז) שנמנעה היציאה ממנו באונם, כן ויכלא העם, נמנע מלהביא בעל כרחם ושלא לרצונם.

ומלת 'מהביא' טעמו שלא להביא, כדין התחברות מ"ם במקור הפעלים שיורה על

השלילה, כמו ואחשוך אותך מחטוא, שלא לחטוא, כל שומר שבת מחללו, לבלי חללו.
כלומר: מי השימוש המצטרפת לצורת המקור תפקידה להורות על שלילה. לכן נאמר
"מהביא" ולא "להביא".

ניבים ופתגמים בפרשה

לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָת מַחֲשָׁבֶת (לה, לג)

מלאכת מחשבת – מלאכה הדורשת מחשבה או מומחיות רבה
וכישורים שכליים, יצירה מתחכמת.

וְעָשָׂה בְּצִלְאֵל וְאֶהֱלִיאָב וְכָל אִישׁ חָכֵם־לֵב ... (לו, א)

חכם לב – אדם חכם ובעל רגש להבין.

עיון בעלונים קודמים:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ChinuchMukar/PikuahPedagogi/HebChar/parashat_week.htm

להארות, הערות

והצטרפות לרשימת התפוצה:

byad-halashon@gmail.com

עריכה לשונית: כוכבה גרסון